

شماره گزارش

مسائل و راهکارهای حمایت از پناهجویان افغانستانی در ایران

با تأکید بر نهادهای مدنی و خیریه دینی

خلاصه راهبردی
آذر ۱۴۰۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

قال مولانا امیر المؤمنین (علیه السلام) ثابروا علی صلاح المؤمنین و المتقین

غرر الحکم

خلاصه راهبردی

مسائل و راهکارهای حمایت از پناهجویان افغانستانی در ایران

با تأکید بر نهادهای مدنی و خیریه دینی

آذر ۱۴۰۱

تهیه شده توسط گروه بررسی‌های راهبردی میراث

(وابسته به انجمن میراث اسلامی)

مدیر گروه: امیرمهدی مناقبی، Managhebi@mssint.com

مدیر پژوهشی: علیرضا رحمانی، Rahmani@mssint.com

همکاران

پژوهش: امیر هاشمی مقدم

ویراستاری: مهدی صالحی

صفحه‌آرایی: علی‌اکبر محمدخانی

اطلاعات تماس

۰۲۱-۲۶۴۰۸۰۴۷

www.mssint.com

Contact@mssint.com

برای دریافت گزارش‌ها و اطلاع از فعالیت‌های گروه می‌توانید
علاوه بر سایت در شبکه‌های اجتماعی ما را دنبال کنید:

 [mssinst](https://t.me/mssinst) [mss.inst](https://www.instagram.com/mss.inst) [mssinst](https://twitter.com/mssinst) [mssinst](https://www.facebook.com/mssinst) [mssinst](https://www.linkedin.com/company/mssinst)

این گزارش را از سایت و صفحات ما در شبکه‌های اجتماعی
دریافت کنید.

جهت مطالعه مستندات علمی این پژوهش و اطلاعات بیشتر به
«گزارش پژوهشی» مراجعه بفرمایید.

این گزارش با حمایت مالی هلدینگ مکث، نوبیتکس و جیبیت تهیه شده است.

گروه بررسی‌های راهبردی

راهکارهای مالی و پرداخت کلان

نوبیتکس
NOBITEX

معرفی گروه

مأموریت گروه بررسی‌های راهبردی میراث، گفت و گو، تحلیل و پژوهش هدفمند پیرامون مسائل اجتماعی- فرهنگی شیعیان ایران و تدوین و ترویج راهکارهای جدید برای سیاست‌گذاران، نخبگان و مردم است. ما در این راستا در سایه بهره‌مندی از دانش خبرگان و تجربه کنشگران به ارائه پیشنهادات کاربردی در سطح سیاست‌گذاری و مسائل راهبردی خواهیم پرداخت؛ به عبارت دیگر از دل دانش و تجربه، پیشنهادهایی کاربردی برای مسائل راهبردی به دست خواهیم داد.

اهداف ما عبارتند از:

۱. ارائه تصویری روشن از آینده، مسائل و راهکارها؛
۲. افزایش آگاهی عمومی به مسائل راهبردی؛
۳. رایزنی و تلاش در جهت تحقق راهکارهای مطرح شده.

بیانیه مسئولیت

گزارش پیش رو بر اساس روش‌های علمی تهیه شده است و ما مسئول کیفیت آن هستیم. شایان ذکر است که محتوای گزارش صرفاً بازتاب نظر جمعی از خبرگان است که الزاماً بیانگر دیدگاه‌های رسمی گروه نمی‌باشد.

تقدیر

از یکایک بزرگواران و یاورانی که ما را در تهیه این گزارش همراهی و هم‌یاری کردند، کمال تقدیر و تشکر را داریم: مصاحبه‌شوندگان گرانقدر، مشاوران حامی، واسطه‌های ارزشمند ارتباطی و حامیان مالی نیکوکار.

تقاضا

از جمله اهداف این گزارش، توسعه گفت‌وگو پیرامون مسائل پناهجویان افغانستانی در ایران است. از مخاطبان محترم صمیمانه خواستاریم نقدها و نظرات خود را پیرامون محتوای این پژوهش با ما و سایر علاقه‌مندان به صورت عمومی به اشتراک بگذارند. نقد این گزارش از بهترین بازخوردها برای ما خواهد بود.

۵	■ صورت مسئله
۶	■ چرا این موضوع مهم است؟
۷	■ هدف گزارش
۹	■ روش تهیه پژوهش
۱۰	■ پیشینه حضور پناهجویان در ایران
۱۲	■ چالش‌های زندگی پناهجویان در ایران
۱۵	■ آسیب‌شناسی فعالیت سمن‌های فعال در حوزه پناهجویی در ایران
۱۷	■ راهکارهای پیشنهادی

| صورت مسئله |

دوره قاجار برمی گردد؛ ولی متأسفانه بهرغم قدمت این رویداد، هنوز دیدگاه راهبردی و بلندمدتی برای حل مسائل و چالش‌ها ارائه نشده است. برای پاسخگویی مناسب به مسئله حضور پناهجویان، حضور مؤثر جامعه در کنار دولت، ضروری است. سمن‌ها (سازمان‌های مردم‌نهاد) و مراکز دینی، به‌عنوان بازوان جامعه، در جهت حمایت مناسب از پناهجویان افغانستانی در ایران، طی این سال‌ها تلاش‌هایی کرده‌اند. این تلاش‌ها در کنار موفقیت‌ها، چالش‌ها و نواقص جدی نیز داشته است. ارتقا و اصلاح اقدامات صورت‌گرفته در این عرصه، با نگاهی بلندمدت، ضروری و لازم است. این خلاصه راهبردی براساس «گزارش راهبردی حمایت بهینه از پناهجویان افغانستانی در ایران» مسائل این حوزه را بررسی و برای سمن‌ها و مراکز دینی راهکارهایی ارائه می‌کند.

بیش از یک سال است که موج تازه‌ی مهاجرت از افغانستان به سمت ایران آغاز شده است. تسلط طالبان، گروه دیگری از ساکنان آن سرزمین را به مهاجرت مجبور کرده است. برآوردهای جدید از حضور نزدیک به ۵ میلیون مهاجر افغانستانی در ایران حکایت دارد. باتوجه به اوضاع افغانستان و منطقه و تجربه‌های پیشین، احتمال می‌رود بخش چشمگیری از این جمعیت به کشور خود بازنگردند و ایران باید آماده پذیرش بلندمدت پناهجویان باشد.

حضور بلندمدت این حجم گسترده از پناهجویان در کشور، در اوضاع تقریباً نامناسب اقتصادی و تحریم‌های گسترده بین‌المللی، به برنامه‌ریزی دقیق در سطح ملی نیازمند است. این مسئله تبعات پیچیده و بلندمدت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و امنیتی دارد. ورود نخستین گروه پناهجویان افغانستانی به ایران، به اواخر

چرا این موضوع مهم است؟

ما در قبال زندگی هم‌نوعان و هم‌کیشان پناهنجوی خود مسئولیم.

براساس بعضی برآوردها، نزدیک به ۵ میلیون پناهنجوی افغانستانی در ایران حضور دارند و به احتمال زیاد برای همیشه خواهند ماند.

این حضور گسترده گاه باعث ایجاد تنش‌هایی میان دو گروه مهاجر و میزبان می‌شود که دامنه گسترده‌ای پیدا می‌کند. برای نمونه در فروردین ۱۴۰۱ حمله یک شهروند افغانستانی به سه طلبه در حرم مطهر امام رضا (علیه السلام) و شهادت دو تن از آنان و سپس انتشار کلیپ‌هایی از آزار و اذیت شدید برخی مهاجرین افغانستانی توسط شهروندان ایران، فضای روابط دو کشور را به سمت تشنج پیش برد.

در کنار مسائلی که حضور این پناهنجویان برای کشور به وجود می‌آورد، توانمندی‌ها و استعدادهای این افراد نیز تاکنون نادیده گرفته شده که در صورت مدیریت درست، برای ایران و تشیع ارزشمند خواهد بود.

| هدف گزارش |

هدف این گزارش ارائه راهکار برای حمایت بهینه سمن‌ها از پناهجویان افغانستانی در ایران است. برای این مهم این سرفصل‌ها بررسی شده است:

بررسی راهکارهایی برای حمایت بهینه از پناهجویان باتوجه به تجربه‌های موفق بین‌المللی و ظرفیت‌های ملی.

وضعیت سمن‌های فعال در زمینه پناهجویان در ایران؛

وضعیت پناهجویان افغانستانی در ایران؛

«گزارش راهبردی حمایت بهینه از پناهجویان افغانستانی در ایران» به دنبال پاسخ این سؤالات است:

۱ سازمان‌های مردم‌نهاد و خیرین مذهبی تاکنون
چقدر به موضوع پناهجویان افغانستانی توجه
کرده‌اند؟

۲ چه مشکلات و آسیب‌هایی در این مسیر مانع بوده است؟

۳ تجربیات موفق جهانی در این زمینه چه بوده است؟

۴ برای بهتر شدن عملکرد این سمن‌ها، چه راهکارهایی
وجود دارد؟

اروش تهیه پژوهش |

مصاحبه عمیق به عمل آمده است. جمع‌بندی و تحلیل داده‌ها براساس روش دلفی و تحلیل روایتی (Narrative Analysis) بوده است.

نکته مهمی که در بررسی‌های کتابخانه‌ای مشخص شد، اینکه در غرب پژوهش‌های متعددی درباره پناهجویان و ارتباطشان با سمن‌ها و خیریه‌های مذهبی انجام شده و متون و مفاهیم فراوانی در این زمینه تولید شده است؛ اما در ایران در این زمینه با فقر مطالعاتی و مفهومی روبه‌رویم.

این جمله در انتها اضافه شود: جهت مطالعه مستندات علمی این پژوهش و اطلاعات بیشتر به «گزارش پژوهشی» مراجعه فرمایید.

این پژوهش بیشتر از روش‌های کیفی برای گردآوری داده بهره برده است. همچنین از روش‌های اسنادی و میدانی برای گردآوری داده‌ها نیز استفاده شده است. برای انجام این کار، منابع فارسی برای بررسی وضعیت کنونی سمن‌های فعال این حوزه در ایران و منابع انگلیسی برای بررسی تجربیات موفق جهانی در این حوزه بررسی شده است. سپس با ۲۳ نفر از خبرگان این حوزه، یعنی

ایرانیان و افغانستانی‌های ساکن ایران که دست‌کم سال‌هاست به گونه‌ای با موضوع پناهجویان افغانستانی در ایران سروکار دارند،

پیشینه حضور پناهجویان در ایران

ردیف	سال(های) مهاجرت	دلیل مهاجرت	شمار تقریبی مهاجران	سرنوشت
۱	آغاز دهه ۱۳۵۰	رونق اقتصاد نفتی ایران و یافتن فرصت‌های شغلی در این کشور برای مهاجران.	حدود ۶۰۰ هزار نفر.	این گروه عموماً میان دو کشور در رفت‌وآمد بودند.
۲	پایان دهه ۱۳۵۰	کودتای هفتم ثور/ اردیبهشت ۱۳۵۷، لشکرکشی شوروی به افغانستان در سال ۱۳۵۸، جنگ‌های شدید میان نیروهای دولتی و شوروی در یک سو و مجاهدین افغانستانی از سوی دیگر.	۱ میلیون و ۸۰۰ هزار نفر	بخشی در ایران ماندگار شدند و بخشی پس از خروج ارتش شوروی، به افغانستان بازگشتند.
۳	پایان دهه ۱۳۶۰	آغاز جنگ‌های داخلی میان مجاهدین بر سر قدرت.	۲ میلیون و ۳۵۰ هزار تا ۲ میلیون و ۹۰۰ هزار.	چون پایان جنگ‌های داخلی هم‌زمان بود با روی کار آمدن طالبان، مهاجران به کشورشان بازنگشتند.

از آغاز دهه ۱۳۸۰ که طالبان با کمک نیروهای بین‌المللی سرنگون شد، ایران به مهاجران فشار آورد که به کشور خودشان بازگردند و بخشی از آن‌ها هم بازگشتند.	موج تازه‌ای به ایران آمدند که شمار آن‌ها نامشخص است. اما از این تاریخ به بعد، عموماً میان ۲ میلیون و ۵۰۰ هزار تا ۳ میلیون نفر برآورد می‌شود.	روی کارآمدن طالبان.	۱۳۷۵	۴
دولت‌های ایران و افغانستان تلاش می‌کردند با سیاست‌های تشویقی (از سوی دولت افغانستان) و اخراج (از سوی ایران) این افراد را از ایران به افغانستان بازگردانند؛ البته این سیاست چندان موفقیت‌آمیز نبود.	در فاصله ۱۵ سال و باتوجه به اوضاع روز افغانستان، این گروه بین دو کشور در رفت‌وآمد بودند.	قدرت گرفتن دوباره طالبان و آغاز فعالیت‌های انتحاری علیه کارمندان دولت، نظامیان، شیعیان و...	اواسط دهه ۱۳۸۰	۵
بخشی از این افراد به کشور خود برگشتند و بخشی به کشورهای دیگر همچون ترکیه و اروپا رفتند.	با وجود گزارش‌های رسانه‌ای زیاد، به نظر نمی‌آید شمار درخور توجهی بوده باشند. آمار دقیقی در دسترس نیست.	تحریم‌های شدید آمریکا علیه ایران، باعث کاهش ارزش پول ایران شد و گروه‌هایی از مهاجران ایران را ترک کردند.	اواخر دهه ۱۳۹۰	۶
درصد بسیار اندکی از این افراد از راه قانونی و بیشترشان از راه‌های غیرقانونی به کشور وارد شده‌اند. دولت ایران از سال ۱۴۰۰ تلاش کرد هر دو گروه را به کشور خودشان بازگرداند.	موجی که حدود ۲ میلیون نفر برآورد شده است، به ایران وارد شد. برآورد می‌شود که در نیمه دوم سال ۱۴۰۰، حدود ۵ میلیون افغانستانی در ایران بوده‌اند.	به قدرت رسیدن دوباره طالبان	۱۴۰۰	۷

چالش‌های زندگی پناهجویان در ایران |

۱ شیوه ورود به ایران

ساعت طول می‌کشد و مسیر یا بیابان شن است یا جاده‌های پردستان‌انداز. از جودار چند ساعت پیاده طی مسیر می‌کنند تا از پاکستان وارد ایران شوند و سپس با خودروهای قاچاق‌بر ایرانی به شهرهای مقصدشان بروند.

در برخی موارد، پلیس پاکستان آن‌ها را دستگیر یا با گرفتن رشوه رها می‌کند. در منطقه هامون - مشخیل که به «مقر دزدها» معروف است هم عموماً راهزنان

بیشتر مهاجران غیرقانونی، ابتدا به صحرای دوک، میان افغانستان و پاکستان می‌روند. سپس از آنجا با وانت و عموماً با نیشان‌های قاچاق‌بر، «سیاه‌پت» یا صحرای سیاه را پشت سر می‌گذارند و از یکی از دو راه راجی یا مشخیل به جودار می‌رسند. جودار شهری است در نزدیکی مرز ایران. از صحرای دوک تا جودار، معمولاً ۱۲

بومی به آن‌ها دستبرد می‌زنند. در مرز ایران هم گاهی مأموران مرزبانی ایران به این خودروها شلیک می‌کنند که باعث واژگون‌شدن یا آتش‌گرفتن آن‌ها و کشته و زخمی‌شدن سرنشینان می‌شود. گفتنی است که این مرزها محل ترانزیت مواد مخدر و حضور اشراقی است که بارها عملیات تروریستی در ایران انجام داده و سپس به پاکستان گریخته‌اند. تشخیص اینکه آن کسی که از نقاط کوهستانی یا بیابانی و دور از گذرگاه‌های قانونی، وارد ایران می‌شود، پناهجوست یا قاچاقچی مواد مخدر یا تروریست، آسان نیست.

۲ اقامت

اصلی‌ترین چالش پناهجویان و مهاجران در ایران، گرفتن اقامت و سپس تمدید آن است. به‌طور کلی، شرایط گرفتن یا تمدید اقامت گاهی آن‌چنان دشوار و پیچیده می‌شود که بسیاری از این مهاجران سردرگم می‌شوند. حتی فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان افغانستانی که طبق قانون مصوب ۱۳۹۸ می‌توانند شناسنامه دریافت کنند نیز با دشواری‌های فراوانی روبه‌رو هستند.

۳ مالکیت

■ **ملک و خانه:** به‌صورت کلی شهروندان خارجی به‌هیچ‌وجه نمی‌توانند ملک، اعم زمین یا خانه، خریداری کنند؛ مگر در موارد خاص و با تأیید هیئت وزیران. پناهجویان برای خرید و فروش ملک به دو روش اقدام می‌کنند: یکی از طریق یک فرد معتمد ایرانی و دیگری از راه قول‌نامه‌های املاکی به نام خود افراد مهاجر. این دو روش در بسیاری از مواقع، به‌ازبین‌رفتن مال پناهجویان منجر گشته است.

■ **خودرو و موتورسیکلت:** در زمینه اموال منقول، از نگاه قانونی مانعی وجود ندارد؛ اما گاهی اوقات موانعی به وجود می‌آید یا فرایند تعویض پلاک و صدور گواهینامه رانندگی برای این افراد متوقف می‌شود. صدور گواهینامه برای پناهجویان نیز شرایط دشواری دارد.

■ **سیم‌کارت:** از نظر قانونی هیچ مانع جدی‌ای در این زمینه وجود ندارد و هر مهاجر افغانستانی، به شرط داشتن مدارک اقامتی، می‌تواند تا سه سیم‌کارت خریداری کند. مشکل آنجاست که برای احراز هویت، باید کد فراگیر یا کد آمایش این افراد در سامانه پژواک استعلام شود. اما این سامانه در بسیاری مواقع، دچار اشکال فنی است و به همین دلیل، نمی‌توان احراز هویت کرد. درعین حال گاهی برخی کارکنان دفاتر خدماتی با پیش‌کشیدن بهانه‌های واهی از انجام این کار خودداری می‌کنند.

■ **حساب بانکی:** مشکل احراز هویت ذکرشده، گاه به مسدودشدن حساب بانکی پناهجویان منجر می‌شود.

۴ آموزش

الف: آموزش رسمی

منظور از آموزش رسمی، تحصیل در مدارس و دانشگاه‌هاست.

مدرسه: کودکان مهاجران که به‌طور قانونی در ایران اقامت دارند، می‌توانند در مدارس دولتی ثبت‌نام کنند. باوجوداین گاهی بعضی مسئولان مدارس از پذیرش این کودکان خودداری می‌کنند یا والدین برخی دانش‌آموزان ایرانی از حضور کودکان افغانستانی در مدارس انتقاد می‌کنند.

دانشگاه: دانشجویان افغانستانی واردشده به ایران، عموماً پس از گذراندن دشواری‌های بسیار، به دریافت روایت‌نامه دانشجویی در ایران موفق می‌گردند. اما وضعیت افغانستانی‌هایی که در ایران زندگی کرده و می‌خواهند وارد دانشگاه‌های ایران شوند، پیچیده‌تر است. یکی از شروط پذیرش این افراد، دریافت روایت‌نامه دانشجویی است. این بدین‌معناست که آن‌ها باید کارت اقامت خود در ایران را باطل کرده و روایت‌نامه دانشجویی بگیرند. بنابراین پس از پایان دوره دانشگاه و باطل‌شدن روایت‌نامه دانشجویی‌شان، ناچارند به افغانستان بازگردند؛ چراکه دیگر امکان دریافت کارت اقامت ندارند.

ب: آموزش غیررسمی

آموزش غیررسمی پناهجویان افغانستانی، بسیار مهم و مغفول است. در اینجا دو نوع این آموزش مد نظر است:

۱. آموزش پیوندهای فرهنگی و اجتماعی مهاجران با جامعه ایرانی؛
۲. توجیه آنان در زمینه خدمات ایران به مهاجران به‌طور کلی و به مهاجران افغانستانی، به‌طور خاص. نبود این دست آموزش‌ها به مشکلات اجتماعی و فرهنگی فراوانی، هم برای پناهجویان و هم ایرانیان منجر گشته است (برای مطالعه بیشتر، رک: گزارش راهبردی پناهجویان).

به‌علت این تشابه به آن‌ها زده می‌شود، برایشان بسیار دشوار می‌نماید.

۶ تضعیف احساسات مذهبی

شیعیان هزاره افغانستانی که بخش عمده پناهجویان در ایران هستند، از نظر مذهبی وابستگی خاصی به ایران دارند. تجربیات ناخوشایند زندگی در ایران برای بعضی از این افراد، به دوری از باورهای مذهبی شیعی‌شان منجر گشته است. البته این معضل هنوز عمومیت نیافته است.

۷ حساسیت‌های حاکمیتی یا

مردمی به حضور افغانستانی‌ها

حضور چند میلیون مهاجر افغانستانی در کشور، هر چقدر هم که اشتراکات فرهنگی، تاریخی، زبانی و دینی با ایرانیان داشته باشند، باز هم مایه نگرانی و ناراحتی بعضی ایرانیان و رسانه‌ها و مسئولان کشور است. از طرفی اختلافات آبی ایران و افغانستان نیز تأثیر منفی دیگری در نگاه ایرانیان به افغانستانی‌ها ایجاد می‌کند.

۵ چالش‌های هویتی

بیش از نیمی از پناهجویان افغانستانی در ایران، متولد ایران هستند. اینان از نظر فرهنگی و اجتماعی و شخصیتی، تا حدود زیادی ایرانی‌اند؛ درحالی‌که برگه هویتی ایرانی ندارند. این مسئله زمانی بیشتر به مشکل منجر می‌شود که این پناهجویان به افغانستان برمی‌گردند. تفاوت‌های فرهنگی و برجسب‌هایی که

آسیب‌شناسی فعالیت سمن‌های فعال در حوزه پناهجویی در ایران

به‌طور کلی چه سمن‌های مدنی و چه نهادهای خیریه مذهبی ایرانی و مرتبط با پناهجویان افغانستانی را می‌توان در دو گروه دسته‌بندی کرد: نهادهایی که تنها بر افغانستانی‌ها متمرکزند و نهادهای دیگری که افغانستانی‌ها را هم در کنار ایرانیان زیر پوشش خدماتشان قرار می‌دهند. آنچه مشخص است اینکه شمار هر دو گروه، در زمینه پناهجویان افغانستانی، اندک است.

مهم‌ترین مشکلات سمن‌های ایرانی در حوزه حمایت از پناهجویان

<p>تمرکز سمن‌ها بر نیازهای مادی پناهجویان و غفلت از موضوعاتی همچون آموزش‌های غیررسمی در راستای ادغام بهتر پناهجویان با جامعه ایران یا شناخت بیشترشان از دلایل کمبود کمک‌ها و امکانات؛</p>	۴	<p>شمار اندک سمن‌ها و شمار زیاد پناهجویان؛</p>	۱
<p>نبود اطلاعات و داده‌های کافی درباره پناهجویان؛</p>	۵	<p>نبود همکاری‌های لازم میان سمن‌ها با یکدیگر از یک سو و با دولت از سوی دیگر؛</p>	۲
<p>نبود چشم‌انداز روشن برای آینده، چه آینده افغانستان و امکان بازگشت پناهجویان، چه آینده ایران و امکان برنامه‌ریزی بیشتر و بهتر برای ارتقای میزان کمک‌ها.</p>	۶	<p>امکانات اندک سمن‌ها، چه در زمینه مادی و چه از نظر نیروی متخصص، برای کمک‌رسانی به پناهجویان؛</p>	۳

راهکارهای پیشنهادی

۱ تشکیل کارگروهی متشکل از نمایندگان سمن‌های فعال در حوزه پناهجویی برای انجام هماهنگی‌های بیشتر میان خودشان؛

۲ فعالیت بیشتر سمن‌ها در زمینه آموزش‌های غیررسمی، با هدف ادغام بهتر پناجویان در جامعه؛

۳ استفاده از واسطه‌های افغانستانی ساکن ایران برای پیشبرد برخی امور، همچون طلبه‌های افغانستانی برای برقراری ارتباط مداوم با بیوت مراجع و یاری‌گرفتن از آن‌ها؛

۴ تفکیک خیرین و برقراری ارتباط با این گروه‌ها بر پایه زمینه‌های دینی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی‌شان با هدف جذب بیشتر آن‌ها؛

۵ برقراری ارتباط بیشتر با رسانه‌ها، چه ایرانی و چه افغانستانی، و یاری‌گرفتن از آن‌ها برای توجیه شهروندان دو کشور؛ توجیه ایرانیان برای درک بهتر اوضاع پناجویان افغانستانی و توجیه افغانستانی‌ها برای درک بیشتر محدودیت‌های ایران در کمک‌رسانی؛

۶ شنیدن صدای مخالفان، به‌ویژه ایرانیانی که مخالف کمک بیشتر به پناجویان افغانستانی یا حتی حضور آن‌ها در ایران هستند.

جهت مطالعه بیشتر به گزارش پژوهشی مراجعه بفرمایید.

www.mssinst.com | Contact@mssint.com

